

HÅKAN GERGILS:

Är löntagarfonderna en död fråga?

Fondfrågan är död, heter det. Men enligt Statistiska Centralbyråns undersökningar är löntagarfonderna en stor fråga på 80-talet, särskilt för de borgerliga väljarna. För dem var det den viktigaste frågan både i 1982 och 1985 års val.

Varför kommer inte fondfrågan — och dess fortsättning 5:e AP-fonden — mer i focus?

Det tycks råda en ohelig allians mellan socialdemokraterna och media. Massmedia håller tyst när (s) inte vill diskutera dessa frågor.

Massmedia har alltid varit ointresserat eller ljum i frågan om löntagarfonderna. Frågan har antingen varit föremål för utredningar — 70-talet och de tre första åren på 80-talet. Eller så har löntagarfonderna varit införda — sedan den 1 januari 1984.

Försvaret för massmedias ointresse har varierat. Men i botten finns ett enda svar: Folk är trötta på löntagarfonderna.

För de borgerliga partierna har intresset varit upp och ned. Ofta har de borgerliga inte riktigt tagit fatt i fondfrågan, inte tyckt att det varit deras egen fråga. Frågan har istället varit en näringslivets hjärtefråga.

Näringslivet å sin sida har inte heller drivit fondfrågan hela tiden, även om det som nu sitter kvar på näthinnan är 4 oktobermanifestationer — 100 000 på Stockholms gator och ett fullt Stockholms Stadion etc ...

Hur är det med förslagsställarna då? Jo, socialdemokraterna har hela tiden velat tona ned fondfrågan. Man har sökt göra den till en mindre, praktisk fråga. Man har inte velat debattera löntagarfonderna. Typiskt är att i 1985 års valrörelse så ställde 4 oktober kommittén i ett flertal brev frågor till dåvarande statsministern Olof Palme. Inte ett enda svar noterades. Men när man frågade Palme blev svaret: Jag svarar.

De borgerliga partierna har säkert blivit frustrerade över hur svårt det är att i media komma ut med just löntagarfondsfrågan. Praktexemplet är Ulf Adelsohns valupptakt i Karlstad den 11 augusti 1985. Det fanns ett enda tema i hans tal — löntagarfonderna. En hel halvtimme ägnades åt detta.

Så dök Expressens avslöjande om en

Fil kand Håkan Gergils är tidigare ordförande i Aktiespararna och har tillsammans med Leif Widén utgivit "Överraskningarnas val" om valet 1985.

rapport från internationella Valutafonden rörande Sveriges ekonomi upp. Alla etermedia tog upp detta. Bara Rapport redovisade att Adelsons tal rörde löntagarfonderna. Endast i förbigående konstaterades att fonderna var Adelsons tema — man sade att hälften av talet gällde den frågan — men sedan var det Valutafondens rapport som redovisades.

Vad vi upplever är en ohelig/helig allians mellan socialdemokraterna och media. När socialdemokraterna inte vill diskutera en fråga lyckas man oftast — inte alltid — att få tystnad. Genom att inte ge svar, inte gå in i debatten, inte bemöta de borgerligas angrepp, och genom att påpeka att frågan inte är aktuell, lyckas man undvika massmedial uppmärksamhet. Detta är vad man kan kalla för "taktisk tystnad".

Just att påpeka att löntagarfondsfrågan är "död" för journalisterna har hela tiden haft en mycket god effekt. Eftersom journalisterna själva är ointresserade av fondfrågan tar man gärna fasta på påståendet att fondfrågan är död.

Kan man avgöra intresset för löntagarfonderna?

Det går alldeles utmärkt att objektivt avgöra om löntagarfonderna har varit en död fråga eller inte. Kring varje val har Statistiska Centralbyrån gjort utförliga undersökningar om valrörelserna. Det har skett i samarbete med Göteborgs Universitet där under senare tid Sören Holmberg gjort utvärderingar av valundersökningarna.

Går man således till SCB-Holmbergs undersökningar visar det sig att löntagarfondsfrågan blir en stor fråga på 80-talet.

Särskilt för de borgerliga väljarna. För dessa väljare har löntagarfonderna både i 1982 och 1985 års val varit den viktigaste frågan.

I dag är det nog många journalister som tror att fondfrågan var stor på 70-talet. Den måste väl ha varit mycket större då den var ny, resonerar de flesta. Samtidigt som man pustar och säger att fondfrågan nu är "död" eller "tjätig". Men går man till SCB-Holmbergs undersökningar så var det inte många som 1976 och 1979 angav löntagarfonderna som en viktig fråga.

Det finns en annan undersökning om intresset för olika valfrågor, och det är Torsten Östermans på Tidens förlag. Även hans undersökning visar att löntagarfondsfrågan var viktigast för de borgerliga väljarna i 1982 års val. Däremot kom den långt ned intressevässigt för de socialistiska väljarna det året.

Går vi så över till 1985 års val visar Östermans undersökning åter igen att de borgerliga väljarna ansåg löntagarfonderna vara den allra viktigaste frågan. Hela 67 % av de borgerliga väljarna ansåg att löntagarfonderna hade en "mycket stor betydelse" för deras ställningstagande i valet.

Österman talar om löntagarfonderna som "socialdemokraternas största informationspolitiska misslyckande" genom tiderna. Men samtidigt konstaterar han att de borgerliga har ett misslyckande i samma storleksordning — genom att inte ta hem och driva fondfrågan. Men den fråga man nu kan ställa sig, när man ser massmedias sätt att behandla fonderna, är i vilken utsträckning detta förhållande beror på media.

Låt oss gå vidare till SCB-Holmbergs undersökning angående valet 1985. Den

visar att löntagarfonderna var den viktigaste frågan i valet 1985 oavsett hur man mäter. Det gäller inte minst själva röstandet. Löntagarfondsfrågan var den viktigaste blockbytesfrågan, den var t o m 5 gånger mera betydelsefull i 1985 års val än -82 års.

Att löntagarfonderna 1985 inte längre var en "socialdemokratisk profilfråga", vilket den var med negativa förtecken 1982, berodde dels på att partiet inte själv tog upp frågan, dels på att de borgerliga inte lyckades hålla frågan vid liv.

5:e AP-fonden är ett uppenbart brott mot Olof Palmes löfte att löntagarfonderna skulle vara "steget".

Men massmedia är ointresserat

5:e AP-fonden föreslås nu av regeringen. Det är ett uppenbart brott mot Olof Palmes löfte att löntagarfonderna skulle vara "steget". Även om man aldrig har litat på Palmes löfte, så är det ingen tvekan om att de allra flesta har uppfattat hans "steg" som just ett löfte. Men när detta skrives — i mitten på april — har journalisterna inte frågat vare sig Ingvar Carlsson eller Kjell-Olof Feldt om löftesbrottet. Det är som om journalisterna inte hade frågat Fälldin om hur han kan sitta kvar i regeringen trots att han läddar ett kärnkraftverk.

Socialdemokraterna smyger alltså i den nya fondfrågan. Det gäller ju en löntagarfondernas kusin — den 5:e AP-fonden. Men det är både förstäligt och acceptabelt att socialdemokraterna vill hålla tyst — inte få uppmärksamhet kring den nya fonden. Men då borde ju massmedia rycka undan täcket och visa på den

fonden i all sin skröplighet. Men inte. Den tredje statsmakten verkar i denna fråga lika död som man mot bättre vetande påstår att löntagarfonderna är.

Den 24 februari skickade finansdepartementet ut en departementsutredning om den 5:e AP-fonden. Ingen presskonferens gavs eller pressrelease publicerades om den utredning som då redan varit klar i hela fyra månader.

Remisstiden, som bara var två veckor, bröt mot regeringens egna riktlinjer som talar om tre månaders remisser. En av de två remissveckorna var dessutom februarilov i Stockholm.

Vad gjorde TT och etermedia när remissen gick ut? Svar: Ingenting.

När sedan folkpartiets Anne Wibble tog upp frågan i riksdagen blev det en intensiv debatt med Bengt K Å Johansson. Den gällde inte bara den oförskämt korta remisstiden, utan visade också att näringslivet var nonchalerat i remissbehandlingen. Endast en enda organisation hade tillfrågats. Något hållbart motiv för denna begränsning, och den korta remisstiden, kunde statsrådet Johansson inte lämna.

TT redovisar inget från den debatten. Övriga massmedia tiger också.

Så kommer propositionen på skärtorsdagen, den 31 mars. För sent kommer originalet till riksdagen. Först klockan 14.40, efter uttryckning (med chartrat flyg?) för att få fjällsemestrade Kjell-Olof Feldts namnteckning. Finanserna lämnar inte ut propositionen. Skyller på brytningsfel. Först fem dagar senare — på tisdagen — finns propositionen tillgänglig för media.

Offentlighetsprincipen gäller. Journalisterna skulle ha kunnat få fram propositionen om man skött sitt jobb — och jagat finanserna och riksdagen.

Nu kom det en pressrelease från finansdepartementet i stället efter lunchtid på skärtorsdagen. Den gjorde TT till sitt nyhetstelegram och skickade vidare klockan 15.14. Så på påskaftonen kunde landets innevånare läsa nyheten om den 5:e AP-fonden i landets tidningar. Det stod TT på telegrammet, men de läste finansdepartementets tillrättalagda pressmeddelande.

En kort stund efter att finansdepartementet skickat sin pressrelease gjorde både SAF och Carl Bildt var sitt uttalande. Men dessa gick ut från TT först klockan 17.22 respektive 18.09. Då hade de flesta redaktioner stängt av sina teleprintrar — långfredagen kommer det ju inte några tidningar.

När sedan propositionen kommit ut på tisdagen — fem dagar efter den formellt lämnats till riksdagen, gör TT och etermedia inget om förslaget. Knappast dagspressen heller.

Det skall bli intressant att se om socialdemokraterna skall lyckas med sitt taktiska tiggande om den 5:e AP-fonden — på samma sätt som i löntagarfondsfrågan. Det beror på media.

Slutfundering

En 5:e AP-fond kom. Trots löftet från Palme, som många med mig inte litade på.

Men samtidigt pågår arbetet med ekonomisk demokrati/socialism inom både socialdemokratiska partiet och LO. Socialdemokraterna beslöt detta hösten 1987 på sin kongress. LO året innan, med en ett år gammal utredning om "löntagarfondernas avlösare".

Men tidsplanen är sådan att socialdemokraterna och LO skall komma 1989 och 1990 — dvs efter höstens val.

"Klipparnas förmögenhetsbildning måste vika för socialt välstånd och rättvis fördelning", skrev Aftonbladet om 90-talets socialdemokratiska politik i en ledare den 10 april i år. Då kommer nog inte en engångs- utan en flergångsskatt på kapitalet. Men framför allt skall aktieägandet urgröpas. Aktiekapital skall bli lån. Aktieägarna rentiärer utan ansvar för företagen. Så skrev en annan betydelsefull socialdemokratisk tidning, "Tiden".

Frågan är: Skall allt detta vara fördolt för väljarna inför 1988 års val? Vilket ansvar har massmedia för att de borgerligas politik kommer fram och att socialdemokraternas taktiska tystnad inte lyckas?